

Zdeněk Skočdopole

Siebrovy varhany v Polné

Chceme-li mluvit o polenských varhanách, musíme se chtít nechtít vrátit do konce 17. a počátku 18. století našeho letopočtu. Na přelomu těchto dvou století vyjednával totiž apoštolský protonotář, kanovník staroboleslavský, bakalář svaté teologie Václav Vojtěch Čapek, děkan polenský s dědicem nejjasnější svaté říše římské knížetem Ferdinandem z Dietrichsteina, nejvyššího sudího císařského veličenstva, knížetem Leopoldem z Dietrichsteina o rozšíření stávajícího polenského kostela, zasvěceného Matce Boží. K tomuto jednání došlo na podzim v roce 1699, kdy se zmíněný majitel polenského panství, kníže Leopold, dostavil do Polné, a to na den sv. Matouše – apoštola (21. září). Jednání byl přítomen otec Rogerius, kaplan, který do Polné rád zajížděl z Jihlavy, poněvadž mu bylo milé pohovořit si s učeným bakalářem svaté teologie – děkanem V. V. Čapkem.

Kníže Leopold Dietrichstein slíbil, že polenským farníkům i celé kolatuře pomůže. Potom, po návštěvách svých dalších panství – Golčův Jeníkov, Libochovice ad. – napsal list polenskému hejtmanovi, kterým byl Adam František Marschak (Maršák), aby brzy vykonal přípravy pro stavbu od základů nového kostela v Polné. Když se po svých cestách znovu vrátil do Polné, povolal k sobě stavitele Víta z Nového Veselí, se kterým sám určil rozměry pro kostel. Z jara následujícího roku 1700 začalo se s bouráním starého kostela. Svatostánek, ten, který je dnes na oltáři sv. Václava, a ostatky sv. Liguriáše přeneseny byly ve slavnostním průvodu do špitálského kostela, kde byly potom konány veškeré bohoslužby.

Leč stavitel Vít z Veselí neměl dosud zkušenosti s tak mohutnou stavbou, a proto se nejjasnější kníže Leopold obrátil na italského stavitele, tehdy kutnohorského občana Jana Spinettiho, který stavbu převzal. V roce 1704 byla dokončena klenba a celý kostel pokryt šindelem. V roce 1705 se musela klenba vyspravovati, aby nesedala; sloupy byly doplněny velkými kameny a železem, kteréžto práce se prováděly i v noci za umělého osvětlení.

Nedělní mše svaté se konaly v kostele sv. Kateřiny, kam obzvláště v zimě byl velmi těžký přístup. Proto polenský děkan, jímž byl v té době Pavel Antonín Haberlandt, taktéž bakalář svaté teologie, požádal pražskou arcibiskupskou konsistoř, pod kterouž Polná tehdy spadala, o svolení požeňování nového kostela, i když kostel nebyl dosud dostavěn. To nebylo ještě svěcení kostela, to byla pouze benedikce, kterou provedl zmíněný děkan P. A. Haberlandt. Přisluhovali mu kněží polenského vikariátu, a to z Příbyslavi farář a kanovník staroboleslavský Tobiáš Kubíček, který měl slavnostní kázání k lidu, Jiří Smutný – farář v Úsobí, František Austecký – farář ždírecký, Jan Schwenda – farář štocký, Ludvík Charvát – farář šlapanovský, Daniel Dvořák – farář kručemburský, Pavel Mignon – farář borovský a losenický a Bedřich Zoubek – polenský kaplan. Dále se benedikce zúčastnili dva členové Tovaryšstva Ježí-

šova z Jihlavy, a to: Jan Jeschke – rektor jihlavské koleje a Maxmilián Formánek – ředitel jihlavského semináře, dále dva kapucíni, mezi nimi P. Robert. Hostina byla vystrojena na útraty zakladatele kostela knížete Leopolda a zajišťoval ji hejtmán A. F. Marschak z Plamberka.

Po dokončení veškerých prací byl nový kostel vysvěcen sufragánem pražského knížete arcibiskupa Jana Josefa z Breüneru, opatem slavného kláštera hory Sion, to je Strahova, hieropolským biskupem Vítem. Pro tuto slavnost byl stanoven den 8. září 1707, zasvěcený památce narození blah. Panny Marie. Vít posvětil hlavní oltář a sloužil pontifikální mši svatou za přítomnosti velkého množství lidí. Druhého dne 9. září světil oltář Všech svatých, oltář sv. Anny a oltář sv. Jana Křtitele. Ve dnech 10. a 11. září znovu světil a posvětil další čtyři oltáře na epištolní straně: oltář sv. Filipa Nerijského, druhý oltář sv. Judy Tadeáše a 14 pomocníků, třetí oltář blah. Panny Marie a čtvrtý oltář zvaný „kaple mrtvých“. Při slavnosti svěcení přísluhovalo celkem 49 kněží a jeden zbožný laik. Byli mezi nimi i dva opati: cisterciácký ze Žďáru nad Sázavou Václav Vejmluva a želivský premonstrátský Hieronymus Hlína, dále mikulovský probošt Petr se třemi svými kanovníky, rektor T. J. z Jihlavy P. Neuman, správce semináře P. Formánek, pět otců církevních škol, mezi nimi i provinciál P. Bernard, čtyři kapucíni a mnoho kněží z Moravy i z Čech. Sešlo se mnoho panstva a pro památku svěcení kostela ustanovena neděle po svátku narození Panny Marie. Poslední den světil njd. pan biskup a opat strahovský i nové polenské varhany.

Varhany daroval kostelu předešlý děkan, bakalář, čili doktor svaté teologie Václav Vojtěch Čapek. Nástroj byl pořízen nákladem 1950 zlatých z jeho dědictví, odkázaného kostelu pro tuto věc. Mimo to dostal stavitel těchto varhan některé přídavky v potravinách, jak bylo tehdy při placení zvykem. Stavitelem těchto nádherných koncertních varhan byl Jan David Sieber, rodák z České Lípy, t.č. brněnský občan.

Varhany po novotě obsahovaly 1514 znějících cínových píšťal, mimo dřevěných a mimo těch, které jsou umístěny v portálu. **Manuál** má celkem 16 rejstříků, to je her: osmistopý principál z čistého cínu, šestnáctistopý bordon, čili kryt – dolní oktáva ze dřeva, ostatní z cínu, pamba osmistopá, taktéž salicionál osmistopý, osmistopá quintadena, quinta major velká šestistopá, octava čtyřstopá, noční roh čtyřstopý, quinta minor malá třístopá, superoctava dvoustopá, rauschkvinta jeden a půl stopy, sedecima jednostopá, cembalo trojnásobné jednostopé a mixtura pětínásobná jednostopá. **Positiv** má osm her – rejstříků: čtyřstopý principál, osmistopou copulu major velkou, čtyřstopou copulu minor malou ze dřeva, třístopou nasatquintu, dvoustopou octavu, quintu jeden a půl stopy, z cínu jako předešlá octava, jednostopá superoctava z cínu a čtyřnásobná jednostopá mixtura z cínu. **Pedál** má sedm rejstříků: subbas nekrytý celý ze dřeva mimo tónu H, který je z cínu a je v prospektu mezi principálem; osmistopý principál z cínu – nejnižší jeho tón C je na pravé straně mezi principálem v prospektu; subbas claus je šestnáctistopý a celý ze dřeva; superoctavbas čtyřstopý z cínu je rozdělen na poloviny v prospektu;

osmistopý trompetbas z cínu – jazýčkový stroj; šestnáctistopý schanrbas ze dřeva, který je též jazýčkový; 32. místo zaujímá zvonek pro kalkanta.

Tento nádherný barokní varhanní skvost zazněl poprvé 7. září 1707, kdy byl v Polné přivítán děkanem Pavlem Haberlandtem světitel kostela strahovský opat Vít. Poprvé zazněly polenské vzácné varhany pod dovednými prsty varhaníka Ferdinanda Dušátka, vedle kterého tu působil další významný muzikus Tomáš Pelikán.

Čas od času byly prováděny běžné opravy těchto varhan. O nějaké větší opravě či přestavbě se z žádných pramenů nedozvíme. Jistěže za uplynulých téměř 270 let byl některý rejstřík vyměněn, ale v podstatě zůstal celý nástroj bez podstatných změn.

Ve 20. století není varhanní hra pouze doménou pro chrámovou hudbu. S pokrokem a technickým vývojem dostává se varhanní hra do popředí i v koncertních síních a hlavně mezi studující mládeží je o hru na varhany stále větší zájem. Dnes jsou to stovky studentů, kteří studují varhanní hru na všech našich konzervatořích, i na AMU v Praze a JAMU v Brně. Ovšem dnešní výrobci varhan nedocilují oné malebnosti tónů při stavbě varhan. Proto studenti varhanní hry putují o prázdninách křížem krážem republikou a hledají staré barokní nástroje. I k nám do Polné přijíždí o prázdninách každý rok řada studentů. Mnozí již o Polné slyšeli, někteří sem zabloudili náhodou. Podobným způsobem byl upozorněn na polenské varhany jeden z našich významných varhaníků dr. Jiří Reinberger. Jednoho večera, kdy jsme měli právě zkoušku chrámového sboru, přijel se na naše varhany podívat a zahrát si na ně. Bylo to v roce 1971. Na jeho popud bylo zahájeno jednání o generální opravě varhan a ta byla posléze v roce 1972 v děkanském kostele provedena.

Varhany byly při opravě celé rozebrány, a poněvadž byly dřevěné části napadeny červotočem, byly dřevěné píšťaly i vzácné řezby (pokud se daly rozebrat) konzervovány v lázni pentolidem. V kostele se nouzově hrálo na harmonium, které je pro nás také velmi vzácné, poněvadž pochází z pozůstalosti po národním umělci dr. Josefu Bohuslavu Foersterovi.

Po opravě varhan začali do Polné dojíždět různí varhanní umělci a znalci. Jedním z prvních byl P. Karel Bříza, výborný varhaník, který je autorem *Ordinaria*, které v Polné při mši svaté zpíváme. Dále to byl dr. Mlčoch, významný badatel v organologii, profesor techniky brněnské univerzity. Dne 12. srpna 1973 přijel dr. Jiří Reinberger se svými žáky, kterým po dobu prázdnin dává hodiny mistrovské hry na varhany. Jeho studenti se rekrutují z celé Evropy, podle podpisů v památní knize – kronice polenského hlavního kůru najdete tam Italy, Rumuny, Maďary, Bulhary, Němce, Poláky a Švýcary. Všichni byli překvapeni nádhernými hlasy jednotlivých rejstříků a úplně se vyžívali při kombinaci rejstříků. Mladý a nadaný německý varhaník Reinhard Rane z Düsseldorfu zapsal do naší kroniky, že při své studijní dvouměsíční cestě po barokních varhanách v naší republice, neviděl ještě tak mohutný, skvělý a zachovalý nástroj jako v Polné. Ladislav Příbyl, známý dirigent a sbormistr pražských chrámových sborů obdivoval hlasovou mohutnost našich varhan.

Největší překvapení nás však čekalo v listopadu 1973, kdy k nám přijel z Vídně badatel a organolog profesor dr. Karel Schütz s mistrem varhanářem Arnoštem Kleblem. Doprovázel je profesor olomoucké univerzity dr. Fridrich. Ve vídeňském kostele sv. Michala objevili totiž tyto pánové zbytky – torzo barokních varhan, jejichž stavitelem byl také Jan David Sieber. Aby mohli tamní svatomichalské varhany obnovit a dohotovit podle původního slohu, přijeli si do Polné prostudovat náš nástroj. „Prolezli“ doslova celou skříň, všechno pečlivě změřili a prozkoumali. Odjžděli s pocitem srdečných díky a radostí, že jim návštěva našeho kostela velmi pomohla. Však o tom svědčí jejich zápis v památné knize polenského kůru: „Ein wunder schöne Instrument und eine schöne Kirche – obdivuhodný nástroj a krásný chrám“.

Do Polné pak začali zajíždět i fanouškové varhanní hudby, mezi které patří i Jiří Borovička z Pardubic. Mimo jednoho maďarského studenta varhanní hry přivezl s sebou Františka Petra z Havlíčkova Brodu – absolventa pražské konzervatoře, významného varhaníka a skromného umělce. Celé dvě hodiny nahrávali polenské varhany na nejcitlivějších japonských přístrojích. O kvalitě této nahrávky jsem měl možnost se přesvědčit.

Z pravidelných hostů našich polenských varhan můžeme jmenovat dr. Josefa Koukla, profesora litoměřické bohoslovecké fakulty, ředitele kůru z Moravských Budějovic Karla Klatta, studenta pražské konzervatoře a nadějně mladého skladatele Josefa Bouchnera a další. Dne 15. července letošního roku (1976) dostavili se na polenský kůr účastníci organologického zájezdu – sekce přátel varhan Muzejního spolku v Brně; přijelo celkem 45 osob, mezi nimi opět benediktinského kláštera z Pannonhalmy v Maďarsku. Ing. Plánský z národního podniku Varhany Krnov, Zdeněk Světlák z téhož podniku, s nimi řada obdivovatelů varhan a varhanní hry, z nichž většina hraje. Je zajímavé, že asi polovina všech obdivovatelů se honosí akademickými tituly. Vedoucím tohoto zájezdu byl dr. Jiří Sehnal, vedoucí hudebního oddělení Moravského muzea v Brně, který je u našich varhan téměř každoročním hostem.

Uvedený stavitel varhan Jan David Sieber postavil celou řadu nástrojů, avšak takovéto mohutné nástroje postavil za svůj život pouze tři: v zámku ve Žďáru nad Sázavou, na sv. Kopečku u Olomouce a u nás v Polné. Na sv. Kopečku zůstalo jen torzo – kus skříně s několika pišťalami, v zámku ve Žďáru se dochovalo více, varhany jsou ještě schopné provozu. Nejzachovalejší jsou však varhany v děkanském kostele v Polné.

Rozhodně je pro nás velmi milé, že přední interpret varhanní hry dr. Jiří Reinberger pořídil na našich vzácných varhanách nahrávku skladeb starých varhanních mistrů pro n.p. Supraphon. Tato deska je ohlášena spolu s nahrávkami z Telče a Brtnice na příští jaro (roku 1977) a vyjde v edici „České a moravské barokní varhany“.

Chodíme denně do našeho kostela, anebo alespoň kolem a neuvědomujeme si, jakou vzácnou perlu zanechali nám tu naši předkové. Celá řada lidí v Polné o tom nic neví, proto je a záleží na nás, abychom se o této věci zmínili každé návštěvě odjinud, i našim spoluobčanům.

Dopis z Vysočiny

Před pár lety, když jsem začínal na Polensku s průzkumem reliktů opuštěných cest, jsem se seznámil s panem Františkem Pometlem z České Jablonné. Upozornil mne na některé detaily a zajímavosti v síti lokálních cest regionu a o něco později byl tak laskavý, že mne provázel i krajinou kolem Brzkova a České Jablonné. Při obhlídce terénu projevoval mimořádnou citlivost pro krajinný detail, což je vlastnost pro rozkrývání sítě starých pozemních komunikací nesmírně důležitá.

Z povídání toho půldne jsem si však odnesl ještě něco navíc, co s mým hlavním zájmem příliš nesouviselo. Poznal jsem dalšího člověka, kterého nejenom zajímá minulost jeho kraje, ale má k tomuto kraji i hluboký citový vztah. Alespoň tak jsem to tehdy vnímal, a jsem si v tomto případě jist, že jsem se nemýlil. Nikdy nezapomenu, jak mi ukazoval alej stromů za vesnicí i jednotlivé stromy na návsi, které před mnoha lety vlastní rukou zasadil. Jenom tak, aby bylo v tom jeho koutě Vysočiny ještě krásněji. Tento pozitivně aktivní vztah k přírodě se dnes příliš „nenosí“. Venkovská krajina je pro většinu populace pouhý „výrobní nástroj“ nebo únikový prostor, kam se prchá před civilizačním stresem. Oba způsoby využití jsou rozdílné jen zdánlivě, v podstatě jsou si velmi blízké. Vzít motyku a jen tak vysadit strom je o něčem jiném. Příroda v tom okamžiku přestává být pouhým prostředkem k něčemu a stává se naším partnerem. Nebo spíše my jejím.

Když jsem teď dostal od pana Pometla dopis, mohl jsem ho použít jako před několika lety jiný jeho dopis. Vybrat z něj informace, týkající se starých cest a tyto potom případně nějakým způsobem zpracovat. Najednou jsem si však uvědomil, že by to byla škoda. Text obsahuje nejenom informace o starých cestách, ale i drobné vzpomínky, které by byly uloženy do mého archivu jakoby zničeny. Mají nezaměnitelnou originální hodnotu, vzešlou z prožitého života konkrétního jedince. Domnívám se, že právě tento typ vlastivědných informací je velice blízký zaměření regionálního vlastivědného sborníku, kterým Polensko zajisté je. Z toho důvodu jsem se rozhodl, s laskavým svolením autora, uveřejnit dopis v plném znění. Nezasťírám, že i proto, že se mi líbí jeho forma, že z něj vyzařuje krásný vztah moudrého člověka z jedné malé vesničky k jeho kraji.

Vážený pane!

Děkuji Vám za práci, kterou věnujete naší Vysočině, především Polensku. K Polné mám silný vztah (pracoval jsem tam přes dvacet let na různých stavbách). K Přibyslavi mě to ovšem táhne víc (škola, obchody, úřady) a nyní je naše obec součástí Přibyslavi.

U pana Prchala jsem si koupil Vaši knihu „Polensko a staré pozemní komunikace“. Obdivuji, kolik práce při průzkumu Polné a okolí jste této problematice věnoval. Celou jsem si ji přečetl a zjistil jsem, že také okolí Jenče věnujete pozornost na stranách 60, 61 a 62. Píšete: „Přesná lokalizace Jenče uniká dosud našemu poznání, nicméně se po ní velkou měrou jistoty zachovala jedna zcela konkrétní stopa. Má formu opuštěného úvozku a cesta, která jím původně procházela, směřovala z pláně nad řekou k brodu přes Sázavu, když ještě před tím musela přejít potok Bystrici.“

Nechal jsem si okopírovat a zvětšit část mapy chotěbořského okresu, na které jsou zakresleny všechny cesty před terénními úpravami po roce 1950 a jednoho dne jsem se šel podívat na Jeneč a jeho okolí. Zaujala mě zvláště cesta vyježděná na skále blízko mostu přes řeku Sázavu asi 30 m v úvozkou a z toho asi 20 m po čisté skále a dále asi 70 až 80 m ve břehu, a to také na skalnatém podkladu. Toto místo máte patrně také na mysli v uvedené cestě z Vaší knihy. Sestup této cesty k řece byl asi změněn při stavbě jednokolejné dráhy koncem 19. století. Uvedená cesta udělala na mne velký dojem; kdyby byla vedena v měkké hornině, mohl zde vzniknout druhý „Klešter“. Mohla zde také končit trasa „Staré silnice“, o které píšete v Polensku č. 3 z roku 1997. Mohla také procházet přímo osadou Jeneč, nebo v její blízkosti.

Podle mého názoru laika se nacházela osada Jeneč v místě, kde stojí smrk, uschlý strom a nějaké křovisko. Toto místo připomíná mēlkou misu na začátku údolí. Většina okolních vesnic je v místech začínajícího údolí, kde byly prameny vody. Při návštěvě tohoto místa jsem si vzal s sebou proutek a opravdu, i když je letos mimořádné sucho, zjistil jsem v hloubce okolo 3 m silné prameny. Bohužel toho dne bylo velké horko, a tak jsem musel brzy proutkaření zanechat.

Na mapě, kterou přikládám, je také cesta z oblasti Jenče přes potok Bystřici, která potom vedla k Dolní Jablonné. Zachována je jen její část od Jenče k silnici Příbyslav – Polná. Její pokračování k údolí Bystřice je zoroáno. Byl jsem se tam nedávno podívat. V lesní stráni je znatelná na horním konci u pole a dole u potoka. Vedla roklinou ve stráni a před asi 20 lety byla dobře znatelná, i když už tehdy byly v ní díry přes 1 m hluboké, vymleté příválovou vodou z polí, ale dalo se po ní ještě přejít. Nyní je to rokle a v ní stružka s vodou ze studánky. Ani jsem se nepokoušel roklí projít, je značně zarostlá. Vedle hlavní cesty jsou ještě náznaky možné vedlejší cesty. Mimo to vede ještě cesta lesem vedle rokle, po které by se dalo přejet traktorem. Ústí na pole asi 40 m od hlavní cesty. Jestli je to jen další varianta této cesty, by se dalo zjistit na katastrální mapě. Vedle betonového můstku přes Bystřici je vidět sestup cesty k potoku. Na protější straně údolí (asi 100 m od křižovatky pod Dolní Jablonnou směrem k Příbyslavi) je na svahu louka, na které není nic znát. Nad ní v malém lesíku vedle hlavní cesty jsou stopy dvou nebo tří vedlejších cest. Nad lesíkem je široký, travnatý úvoz směrem k Dolní Jablonné. Kdybyste měl někdy čas, myslím, že by to stálo za shlédnutí. Zdá se, že tato cesta odbočovala od „Chotěbořské cesty“ na kopci nad Dolní Jablonnou. Na výřezu katastrální mapy Horních Věžnic (strana 65 Vaší knihy) je také název polností „U příbyslavské silnice“. Na předchozí straně se také zmiňujete o úvozech vedle cesty z Věžnic na Dolní Jablonnou. Tato cesta má pravděpodobně pokračování na Jeneč. Dále je možnost pokračování této cesty přes Olešenku (Olešnou) na kamenné mosty přes Sázavu v Ronově nebo u Červeného mlýna.

Na kopci nad Dolní Jablonnou byla význačná křižovatka, vlastně tři křižovatky vzdálené od sebe několik desítek metrů. Na mapě polenského panství z roku 1770 je tato cesta dobře vyznačena. Od Věžnic nad Dolní Jablonnou směrem na Utín. Osady Dvorek a Uhry v této době ještě neexistovaly. U Stríbrných Hor pod hornickým kostelíkem sv. Kateřiny měla překročit Sázavu a dále vést přes Českou Bělou na Chotěboř. Na tuto cestu se nad Dolní Jablonnou napojovala cesta od Brzkova, po které mimo jiné chodila poutní procesí z Polenska a přilehlé části Moravy na poutní místo Sv. Anna u Pohledu. Cestu také protínala cesta od České Jablonné do Šachostína a Šlapanova. Nyní na katastru České Jablonné zoroána. Také část cesty na katastru Dolní Jablonná směrem na Dvorek neexistuje. Od „Chotěbořské cesty“ také odbočovala cesta na

Dlouhou Ves a dále na Havlíčkův Brod. Je škoda, že se tyto cesty nezachovaly v plném rozsahu, byly dříve hodně používány.

Na kopii mapy choťebořského okresu je také dobře znát napojení „staré silnice“ na hranicích katastrů České Jablonné a Brzkova. Na této mapě chybí část cesty severozápadně od České Jablonné, od křížku až k Bystřici. V té době tam ale travnatá cesta byla, se šípkovými keři na mezi, nepoužívaná, i když se po ní dalo projet. Po této cestě pokračující přes les Borovinu jsme mimo zimní období chodili do roku 1950 pěšky do Přibyslavi. Je škoda, že se všichni úvozy „staré silnice“ nezachovaly. Mám dojem, že jsem Vám příčné řezy některých úvozů zaslal, ale nevím to jistě. Stále mám tuto cestu před očima, jako bych se díval na plastickou mapu. Kdyby nebylo Vašeho článku z roku 1997, nikdy by mě nenapadlo, že jezdím a chodím po dávné cestě.

Nevím, jestli jsem Vám psal o tom, jak jedné podzimní noci roku 1939 nebo 1940 nějaký útvar německé armády s koňskými povozy jel po této cestě směrem na Hrbov. Museli mít tuto cestu zakreslenou na svých mapách, když ji za noci použili. Žádný je neviděl, ale zůstaly po nich neklamně stopy. Měli totiž vozy o větší šířce rozchodu kol a tak „urážly“ okraje mezi. Takové vozy v Čechách vůbec neexistovaly. Při tehdejších mokřem podzimu to byla velká škoda, protože byla pak v cestě spousta bláta a při sklizni brambor a řepy jsme s bídou na vozech uvezli poloviční náklad. Jako kluk jsem také vídal, jak po této cestě chodili do Přibyslavi občané z Hrbova nebo i vzdálenějších vesnic.

Na mapě polenského panství z roku 1770 je také vyznačena cesta přes Svatoňův kopeček, která překračovala Skřýšovský potok společně s cestou do Brzkova. Po té odbočila doprava a na návrší nad Brzkovem se napojila na starou silnici, po které pokračovala do České Jablonné. Pod Českou Jablonnou tato cesta překračovala Bystřici po kamenném klenutém mostku, přes který vedla také cesta do Olešenky. Cesty se rozdělily těsně za mostkem. Žádný neví, jak byl starý. Po roce 1950 byl zbořen, protože nevyhovoval zemědělské mechanizaci. Po obou stranách mostku stály vysoké olše, aby bylo při velké vodě vidět, kde mostek vůbec je. Jeden hospodář u nás měl mostek přes potok ze dvou plochých kamenů nejméně 150 cm dlouhých. Dovezeny byly patrně od Malé Losenice, kde se takové kameny vyskytovaly.

Cesta do Poříčí existuje jen asi 150 m v lese za potokem. Po této cestě vozili svá sukna polenští soukeníci při nedostatku vody na panskou valchu v Poříčí. Píše o tom František Pojmon ve své knize o Polné na straně 135 a také Dr. Půža v Kronice přibyslavské na straně 299. Je zajímavé, že tato cesta byla používána při pěší chůzi z České Jablonné do Polné. I můj otec před 70 lety ji používal k cestě na nákup v Polné. Já jsem též tyto některé cesty v mládí používal. Celý jeden rok jsem chodil z České Jablonné přes Šachostín na vlakové nádraží ve Šlapanově. nebo jsem jezdil přes Poříčí na kole do práce.

Blíží se již osmdesátka a byl bych rád, kdyby něco z toho, co si ještě pamatují Vám trochu pomohlo.

Přeji Vám hodně úspěchů při vašem bádání na naší Vysočině a k tomu stále zdraví.

František Pometlo, Česká Jablonná.

Kopie mapy polensko-přibyslavského panství z roku 1770 o rozměrech 49 x 67 cm je v prodeji v knihkupectví Linda v Polné, Husovo náměstí 22; stojí pouhých 19,- Kč. Zde je možné rovněž zakoupit barevnou mapu Čech Johna Speeda z roku 1626, nebo pozoruhodný barevný plán města Polné z poloviny 18. století.

Jindřich Coufal

Rod Czebranských - rytířů ze Zhoře u Polné

Biskupský notář, děkan a farář na odpočinku v Polné P. František Pojmon (1817-1902) vydal v roce 1897 vlastním nákladem obsáhlé dějiny svého rodiště (*Polná – popis dějepisný, místopisný a statistický*, tiskem v Hradci Králové). V obsáhlém díle na straně 159 v kapitole „Matriky děkanství Polenského“ čteme zajímavou zprávu:

„Nemůžeme při této příležitosti zmínky neučiniti o velmi cenném předmětu, který se nachází v děkanském chrámu Páně v oddělení nad sakristií, kde jest umístěna „knihovna“. Jest to starý dvoudílný Antifonář, psaný na pergamenu, velké folium, pocházející z roku 1414 (?), jak svědčí první list jeho, kde jest tento nápis: *Antiphonarium istud perfectum et in toto absolutum est sumptu et impensis nobilis viri equ Bernardi Czebranský a Zhorz Anno Domini 1414 pro festo Calixti, papae*. (**Antifonář tento dokonán a v celku svém ukončen byl nákladem a na útraty urozeného pána Bernarda Czebranského, rytíře ze Zhoře, léta Páně 1414 na svátek sv. Kalixta, papeže.**) První díl antifonáře má 120 listů, druhý 104. Písmo je starogotické a bylo ozdobeno mnohými, uměle provedenými barevnými iniciálkami. Bohužel, z těchto iniciálek zachovaly se pouze tři, a to v prvním díle dvě a v druhém jedna. Čtyři listy a více než šest krásných iniciálek bylo rukou vandalskou vyříznuto a zašantročeno. Též kování na deskách jest práce velmi dovedná, přesně slohová a svědčí o velkém stáří.“

Co o zmiňovaném rytíři **Bernardu Czebranském** víme ..?

V roce **1510** se setkáváme s jeho jménem jako s jedním ze svědků na smlouvě, kterou Anna z Rudolce na místní tvrzi předává do trvalého vlastnictví rudolecké obci část panského lesa... K roku **1513** je zápis v Brněnských půdoných knihách (*rok 1513, fol. 85*), dle kterého „v pátek po sv. Mikuláši pohání Bernard Czebranský ze Zhoře Hynka Bočka z Kunštátu na Polné z padesáti kop dluhu.“...(Z těchto zápisů je zřejmé, že datování Antifonáře k roku 1414 je mylné. Ostatně letopočet na titulní straně v druhé číslici není dost jasně zapsán. V současné době jsou oba díly tohoto zpěvníku uloženy v polenském muzeu...).

V Polné žil i syn Bernarda Czebranského **Jan Czebranský, rytíř ze Zhoře**, jak to dokládá náhrobní kamenná deska v chrámu Nanebevzetí Panny Marie v Polné. O ní rovněž podává zprávu P.František Pojmon ve zmíněné knize na straně 96: „*V sakristii... v koutě blíže umyvadla směrem k náměstí jest hrobka, jejíž kámen nese následující nápis: „Tuto leží urozený pan Jan Czebranský ze Zhorze – rytířz Boziehrobský – nad jeho dussi racz se Pán Bůh smilovati“. Jest to kámen 2 m dlouhý, v čele má vytesanou helmu s pávím křídlem a v ní štít s mečem šikmo položeným, pod nímž letopočet 1610.*“

Je ovšem sporné, zda pod kamennou deskou je hrobka jmenovaného rytíře...? V roce 1610 byl pohřben ještě do původního osadního kostela Matky Boží

z 13. století, který byl poměrně malý a nízký. Patrně nedosahoval zastavěnou plochu po dnešní sakristii. Za posmrtné uložení do prostoru tohoto kostelíka daroval prý děkanství ještě za života ony dva cenné Antifonáře, zděděné po předcích.... Ostatně i P. F. Pojmon v kapitole „Děkanský chrám Panny Marie“ líčí jeho vysvěcení v roce 1705, i když nebyl kostel úplně dokončen. Sakristie nebyla dosud vydlážděna, až teprve v roce 1713. A sem byl asi použit z původní hrobky dřívějšího kostela onen náhrobní kámen, dosud zde uložený...

V dalších stoletích jméno tohoto rytířského rodu v písemných dokladech již nenacházíme.

Co víme o předcích těchto dvou rytířů, kteří se v době své plnoletosti usídlili v Polné...? O členech tohoto významného rodu možno vyjádřit domněnku, že jejich předek (jehož rodinný vztah není nikde písemně doložen), byl „slovutný panoš“ **Vaněk, řečený Husse ze Zhoře**. Sídlil v první polovině 15. století na zhořské tvrzi a po něm se psali jeho potomci s přídomkem „ze Zhoře“, i když z nich již někteří ve Zhoři nežili. Ve třetím a čtvrtém pokolení získali i právo rytířského titulu (Bernard, Jan). Ostatně i náhrobní deska v polenském chrámu, na které ve vyobrazení znaku je „štít s mečem šikmo položeným“ – erb, který kdysi používal již zmíněný vladyka Vaněk na zhořské tvrzi... O něm mnoho nevíme... V roce 1427 vydává poddanému Bartovi z Nadějova privilegium, kterým ho za roční poplatek 32 grošů osvobozuje ode všech robot a plateb... Tento pergamenový list se zachoval, když ho na půdě svého statku ve Zhoři čp. 16 našel hospodář a odevzdal do polenského muzea. Odtud pak byl uložen do Okresního státního archivu v Jihlavě. Z uvedeného listu je zřejmé, že tento majetek (tvrz s příslušenstvím) vlastní Vaněk již po svých předcích... Rovněž se zde dovídáme jména dvou svědků: „Slovutný panoš Jan Sezima z Rochova (bydlel v Polné) a Beneš z Kameničky“. V té době tento užívaný titul patřil osobě svobodného obyvatele, který byl obdarován erbem. Rovněž i Vaněk Husse vlastnil pečeť a erb (šikmo položený meč v poli štítu). Škoda, že na pergamentu zůstaly jen zářezy, ve kterých byly přivěšeny pečete; ty se však nezachovaly... Po něm se ves v minulosti nazývala „Zhoř – Housecy“. Název je uváděn na starém pečetidle z roku 1668 a na pozdějších razítkách obce...

V druhé polovině 15. století zdědil majetek zhořské tvrze (t.j. horní část Zhoře, Nadějova a Nizova) **Jan, řečený Klusáček ze Zhoře** a jeho sourozenci. Chronologicky nejstarší informace o Janovi se váže k roku 1464, kdy třebečský opat Matyáš údajně zastavil ves Zhoř (dolní část) Janu Klusáčkovi za 20 kop grošů a 30 dukátů. Jan a jeho bratr Jiří byli již v roce 1466 zletilí, protože mohli nakládat se svým majetkem. Zdá se, že ve stejném čase, kdy soud rozhodl o tom, že Jan vyplatí své nevlastní matce její věno, se oba bratři dohodli o vypořádání zděděného majetku. Svědčí o tom zápis v Moravských zemských deskách, ještě latinsky vedených k datu 26. 2. 1466. (Liber domini Johannis de Perstein). V překladu zní:

„Jiří ze Zhoře – Janovi ze Zhoře, bratrovi svému a jeho dědicům svůj vlastní zděděný majetek ve vsi Zhoř: tvrz se dvorem, tamtéž ve Zhoři s lidmi,

kteří k řečené tvrzi náleží a ves Nadějov s lidmi platnými, s rybníky, s poli obdělanými i neobdělanými, vodami, potoky, lukami, vrchy, lesy, porosty, křovinami a vším příslušenstvím, plné právo a panství v mezích a hranicích, jak odedávna ve svých mezích přísluší, nic sobě, právo panství a vlastnictví a dědicům svým vkládá k pravému dědictví...“ (Viz: Moravské zemské desky, s. 414, čl. 38)

Tímto vkladem do Zemských desk byl právně potvrzen převod vlastnictví statku Zhoř na jednoho z bratrů – **Jana**. Jiří se nadále nazýval podle Zhoře, ale na vlastnictví se nepodílel.

Dne 25. dubna 1466 byl do Půhonné knihy zapsán ještě jeden zápis, který se týkal Jana ze Zhoře:

*„Kněz Matěj, opat kláštera trebičského se svým konventem pohání Jana Klusáčka ze Zhoře etc. z L. hřiven grošů dobrých stříbrných etc...., že nám drží ves naši klášterskú **Nadějov** s jejím příslušenstvím a my jsme jej napomínali, aby nám právo, nebo-li zápis, kterýž má na to od kláštera našeho okázal, toho učiniti nechtěl. Zná-li etc. chcem na panském nálezu dosti míti.“* (Viz: Knihy půhonné, Brno, Tom. 4, s. 216, čl. 924)

V publikovaných knihách půhonných však již nález chybí, takže se o rozhodnutí soudu můžeme jen dohadovat... Protože – jak uvidíme později – Jan Zhoř s Nadějovem opět prodával, lze předpokládat, že „panský nález“ zněl v jeho prospěch ...

Dva roky po získání Zhoře se Jan Klusáček aktivně zapojil do dějů války česko-uherské mezi Jiřím z Poděbrad a králem Matyášem. Když na jaře roku 1468 byl uherským vojskem v trebičském klášteře obklíčen syn krále Jiřího **Viktorin**, kterému zde hrozilo zajetí, v noci z 5. na 6. června se kníže úspěšně probil z tohoto sevření – prý i zásluhou hejtmana Jana Klusáčka ze Zhoře. V rozhodné chvíli jeho bojovníci sevřeli své vozové hradby, připravili děla a hákovnice na krajních vozech, začali střílet a tak uvolnili prostor pro vysvobození Viktorina z tohoto zajetí ... (Viz pověst ze *Starých letopisů českých*, vyd. nakl. Svoboda, Praha 1980, s.196)

V roce **1471** setkáváme se s Janem Klusáčkem ve službách bohatého a vlivného rodu Kostků z Postupic, který spravoval statky zaniklého litomyšlského biskupství. Koncem roku 1468 se stává Jan vrchním hejtmanem tohoto rozsáhlého panství... Po smrti krále Jiřího z Poděbrad se zúčastňuje i Velkého sněmu na Kutné Hoře, který volil v květnu roku 1471 nového panovníka. Zúčastnilo se ho několik desítek nejvyšších českých pánů. Dne 27. května byl zvolen za českého krále Vladislav, jehož volbu podporovala strana „pod obojí“, ke které se hlásil i Jan...

Prameny je potvrzeno, že Jan Klusáček vykonával funkci vrchního hejtmana zcela jistě ještě v roce 1476. Na listině datované 14. června t.r. potvrzuje Jan Kostka z Postupic (t.č.hejtman chrudimského kraje) prodeje polí a jako svědek je zde jmenován i „*slovutný panoš Jan Klusáček ze Zhoře, ty časy hejtman na Litomyšli...*“ Z výše uvedeného listu se dovídáme nejen jeho „pracovní zařa-

zeni“ v dnešní terminologii, ale i jeho titul „slovutný panoš“. Patřil tedy mezi osobně svobodné obyvatele království a byl držitelem „svobodného deskového statku“. Je velice pravděpodobné, že první z rodu, který obdržel erb a tím i titul „panoše“ byl Janův otec – již dříve zmiňovaný **Vaněk, řečený Husse ze Zhoře**. (podle A.Sedláčka viz *Českomoravská heraldika II.část*, vyd. UK, Praha 1925, měli „Klusáčkové ze Zhoře na štítě hák, jak bývá na kleštění větví, za klenot křídlo roztažené a na něm týž hák.“ Znak je doložen již v roce 1460.)

Dne 11. března roku 1481 zasedal v Brně zemský sněm. V zemských deskách, vedených nejvyšším komorníkem cúdy brněnské Vilémem z Perštyňa (15. kniha) jako čtvrtý v pořadí zápisu o zasedání sněmu je zapsán tento vklad: „**Jan Klusáček ze Zhoře vkládá Janovi z Vranova** a erbóm jeho tvrz svů vlastní se dvorem ve Zhoři, s rybníky, s lukami, s potoky, se čtyřmi člověky platnými, s poplúžím, s rolí oranú i neoranú, s platy, s požitky, s robotami, s pastvami, s pastvištěm, s horami, s lesy i s jiným se vším příslušenstvím, což k tej tvrzi od starodávna náleží, i s **Nizovem**, jakož jsem sám držel a požíval, s mezemi, s hranicemi, a **ves Nadějov** s rybníkem i se všemi požitky, což k tej tvrzi a tej vsi od starodávna přísluší.“ (Viz: *Moravské zemské desky*, kraj Brněnský, II.svazek z let 1480-1566, vyd. T. Kalina, Praha 1950, s.13, článek 97).

I když zápis do Zemských desk se ne vždy časově shodoval s vlastním převodem statku, je zřejmé, že Jan Klusáček nejpozději v tomto roce svůj majetek prodal. Neznáme částku, ani důvod prodeje. V roce 1481 je stále vrchním hejtmánem na Litomyšli a je možné, že relativní vzdálenost Litomyšle v Čechách a Zhoře na Moravě byla důvodem převodu ...

Patrně již v roce 1481 se Jan Klusáček objevuje v **Sebranicích** (neb také Čebřanice, Czebranice – 4 km východně od Kunštátu). Ve vsi byla tvrz, v roce 1631 již pustá. **Jan z Vranova**, který zápisem do Zemských desk získal v roce 1481 majetek zhořské tvrze, vlastnil již v té době ves Rudolec, kde sídlil na tamní tvrzi. Od roku 1464 vlastní tuto obec Půta Šabart, kdysi purkrabí na Polné a přikupuje okolní statky vesnic Chroustova a Kyjova. Jeho dcera se provdala za Jana z Vranova, který nadále rozšiřuje toto panství. Po jeho smrti kupuje rudolecké panství roku 1552 **Václav Chroustenský** z Malovar a Chroustenic, bývalý správce polenského panství.

Vraťme se ještě k významnému rodu s přídomkem „ze Zhoře“.

Sledovali jsme životní dráhu **Jana** s přídomkem **Klusáček ze Zhoře**. Po prodeji zhořského statku ho listiny zaznamenávají patrně jen jako nájemce **Sebranic...** Jeho bratr **Jiřík ze Zhoře** nikdy u svého příjmení Klusáček nepoužíval. Poté co v roce 1466 převedl na svého bratra Zhoř s Nadějovem, není o něm v pramenech zmínka. Teprve v roce 1480 se v Brněnských zemských deskách objevuje zápis, že Jiřík ze Zhoře koupil ves Kotvrdovice a čtyři další převážně pusté vsi: Kotvrdovice, Senetářov, Bukovany a půl Podomie. Zemřel nejpozději v květnu 1492, jak je zřejmé z půhonu. Knihy půhonné nás infor-

mují i o úmrtí Jana. Stalo se tak nejpozději v prvním pololetí roku 1492, kdy zápis mluví o jeho sirotcích, kterým se stal poručníkem Bedřich z Drnovic...

Uvedl jsem všechny důležité a dnes zjistitelné údaje ze života těchto sourozenců, kteří měli vztah k naší obci a užívali přídomek „ze Zhoře“. O jejich životě víme pouze drobné zlomky. Patřili ve své době ke vzdělané vrstvě obyvatel, k drobné úřednické šlechtě, která zabezpečovala správu majetku vyšší šlechty. Jan byl dlouhou dobu vrchním hejtmanem Litomyšle – dnes bychom mohli říci ředitelem rozsáhlého panství. Oba bratři vlastnili drobné statky a jak vyplývá z pramenů, před smrtí je prodali. Důvod neznáme... Je však zajímavé, že prodej Zhoře Janem téměř navazuje na koupi Kotvrdovic Jiříkem. Statek Sebranice, kde Jan působil jako nájemce, byl asi místem pobytu jeho dětí, rozhodně jej však nezdědili. Jak se vyvíjel osud obou jejich sester Kateřiny a Kunky, nevíme. Oba bratři byli ženatí, oba ovdověli a oba měli nejméně dvě děti. Ty v době jejich úmrtí nebyly ještě plnoleté a byl jim stanoven, podle tehdejších zvyklostí, poručník. V dalších pramenech se informace o jejich dětech přímo neobjevují ... Lze však předpokládat, že jeden ze synů je Bernard Czebranský, rytíř ze Zhoře, který se v době své plnoletosti usídlil v Polné ...

Doslov

Dne 28.února 2003 jsem byl z titulu funkce předsedy ekonomické farní komise zmocněn církevním úřadem provést v pobočce Muzea Vysočiny v Polné inventuru zde uložených předmětů. Jedná se o figurky dřevěného betlému, plastik (vyrobené p. Potočkou z Nadějova) v počtu přes 300 ks a dvou nástěnných obrazů s evangelijní tematikou. Předměty jsou majetkem farního kostela sv. Markéty ve Zhoří a dle smlouvy s pobočkou Muzea zde dočasně uloženy...

Při této návštěvě Muzea jsem požádal vedoucí paní Martu Vomelovou i o možnost prohlédnout si dva kancionály Czebranských, které jsou uloženy v depozitáři. Jedná se o historicky cenná díla, liturgické zpěvy psané gotickým písmem v latině i s notovým zápisem. Na titulní straně 1. dílu je v datu druhá číslice opravdu těžko čitelná. Na první pohled dataci možno číst jako 1414 ... Obdivoval jsem i dovedně iluminovaný erb, na kterém je vyobrazen šikmo položený meč na červeném podkladě ... tentýž erb, jaký již používal vladyka na zhořské tvrzi Vaněk Husse v první polovině 15. století, a který je vyobrazen na kamenné desce v sakristii farního polenského kostela. To potvrzuje dříve vyslovenou domněnku o předcích Szebranských...

Co mě ale zaujalo nejvíce je potvrzení správnosti datování Antifonářů do poč.16.století. Paní vedoucí mně zde nabídla k prostudování **Katalog iluminovaných rukopisů**, ve kterém je i stať o odborném posouzení 3 ks zlomků (iniciálek), které byly dříve v Polné nalezeny. Tehdejší polenský kaplan **P. Antonín Kolarský** je zaslal v roce 1834 do Národního muzea Prahy, kde jsou dosud uloženy. V roce 1985 zde byly konservovány. (Tedy zpráva P. Františka Pojmona v dříve zmíněné publikaci, že byly vyříznuty a „zašantročeny“ neodpovídá tak zcela skutečnosti.)

Následně uvádím výpis z Katalogu: Pavel Brodský: *Katalog ilumináčních rukopisů*, vyd. KNM r. 2000, s. 319: „**Antifonář z Polné. Zlomky perg. 581x385, 569x386, 581x382.** Latinsky kaligrafická miniskula, reprikace, notace. Zlomky jsou poškozeny špinou a vlhkostí. Roku 1985 byly konzervovány v konservační dílně KNM (knihovna Národního muzea v Praze).

Provenience: zlomky pocházejí z Antifonáře, který pořídil pro kostel v Polné Bernard Sebranský ze Zhoře, údajně v roce 1414. Do KNM je věnoval v letech 1834 – 1835 Antonín Kolarský z Pardubic. (pozn.: pozdější farář ve Velké Losenicí).

Zápis na fol.1: *Z Antifonalu od Leta Páně 1414 Pater Ant. Kolarsky z Pardubic, kaplan na Polné – 1835.*

Zápis na fol. 3: *Z Antifonáře vynacházejícího se v chrámě Páně na Polné nákladem urozeného muže Bernarda Zebranského ze Zhoře Léta Páně 1414 – Pater Antonín Kolarsky, kaplan na Polné 1834.*

Ve skutečnosti Antifonář z Polné vznikl v roce 1512, jak svědčí původní datace na předsádce jeho prvního dílu, uloženého v pobočce Muzea Vysočiny v Polné, tamtéž se objevující datace do roku 1414 je pozdější. Ornamentální iniciála **U**: černé kaligrafické iniciály. Iniciála má dřívky modelované monochromním akantem. Je vložena do pravouhlého rámu a její pozadí je pokryto dekorativní tapetou .... Výzdoba je řemeslnou prací. Stylově odpovídá období z první poloviny XVI.století. Iluminátor náleží do okruhu Mistra Litoměřického graduálu. Této atribuci odpovídá datace rukopisu, odkud byly zlomky vyříznuty, do roku 1512, později doplněná datace 1414 je ze **slohového hlediška neudržitelná.**

Literatura:

František Pojmon, *Polná – popis dějepisný, místopisný a statistický*, Polná 1897

Vlastivěda Moravská, žďárský okres, s. 65

Heraldika a genealogie, roč. XXII. (1988)

Jindřich Coufal, *Tvrz místních vladyků ve Zhoři* (rukopis 2002)

*****

Jan Prchal

Dokumenty o velkém polenském ohni r. 1863

„Červený kohout“, jak je lidově nazýván požár, řádl v městě Polná mnohokrát. Připomeňme si, že temnou historii velkých ohňů celkem podrobně popsal MUDr. Karel Turecký ve studii *Požáry v Polné* (Polensko, č. 3/2000, s. 1-6; Tureckého rukopis připravil do tisku Miroslav Urbánek). Badatelé a historikové nejvyhledávanějším katastrofickým tématem však zůstává velký požár Polné z roku 1863. Tragédii, která postihla město v tom roce 4. srpna, a při níž shořelo doslova na popel 189 domů převážně v historickém jádru města, popsal podrobně Břetislav Rěrych v publikaci *Zkáza města Polné 1863* a Alois Šimka

Zkáza Polné. Ve druhém případě však šlo o upravenou Rérychovu práci. Kromě těchto dvou samostatných publikací byla napsána ještě řada menších příspěvků.

Klub Za historickou Polnou nedávno získal do svého archivu pozůstalost Rudolfa Radouše (1920-1994). V souboru rukopisů, publikací, různých dokladů, výpisů atp. byly mj. založeny opisy dvou dopisů Antonína Pittnera (1814-1897; významný obrozenecký pracovník, v letech 1865-1888 starosta Polné). Listy jsou adresovány polenskému rodákovi, P. Františku Pojmonovi, tč. děkanovi ve Slavkově. Bezprostředně po ohni se Pittner zapojil do charitativní činnosti v Polné, organizoval sbírky potravin, sháněl peněžní pomoc, podílel se na obnovení postiženého města...

Dopis odeslaný z Polné do Slavkova 13. srpna 1863, v době, kdy 2000 lidí v Polné zůstalo bez přístřeší, má velkou vypovídací hodnotu:

Milý, drahý příteli!

Píši, ač se mé pevné ruce třesou, jsem unaven, jsem dřinou kapud a Bůh milý ví, nepadnu-li do nemoci. Desátý den tomu dnes, co nebe nám někdejší Sodomu a Komory na město naše seslalo. Bože! Uvažte co v duši mou proniká při vzpomnutí na moře ohnivé, které město a náš spanilý chrám Páně zničilo. Předevčirem jsem Vám psal lístek jihlavský, kde jsem, požádán jsa, požár dílem popsal, jistě uvážíte sobě tu hrůzu, když oheň na dvoře v tom Raichlovém, vedle děkanské maštale pod kostelem vyšel a v půl hodině celé náměstí, židovské město až za most u Prokopa Sedláka, Velký i Malý Pátek v jednom plameni stály. Máslo a med, které jak se hádá, z děkanství vylétěly a rozžehly při velkém povětrí oheň tak, že i z náměstí lidi utíkat museli, okresní dům pod křídlicí stál v jednom plameni, i domy Dobiášů, u Stražilů i Neumanů, vše pod taškami, padly popelem. Každý byl omezen chrániti své a sebe, teprve pomoc okolních sousedů byla by naše byty chránila, kdyby stříkači, bylo jich 16, dosti obsluhy a vody dostali. Konečně oheň zastaven u kostela na domě někdy Švejdové a v Růžové ulici na domě někdy Vepřovského a u domu Kambušova. Podívá-li se člověk z kopce svatě Kateřiny, hrůza ho pojme a on musí před sebou viděti město turecké bez střech a s mešitami. Co noviny psaly a píšou, jest jen stín od pravdy a hrůzy, která zde panovala a dosud panuje. Okamžení, kde se stará hlásná z věže pouštěla dolů, když věž chrámová padala, tlačí posud a tlačiti bude do smrti srdce mé. Bože! Bože! Proč nás tak přísně zkoušíš, vykřikl jsem a padnul s ouzkostí k zemi. Můj domek opatřil jsem všemožně proti ohni, avšak půjdeme na rynek později, a když jsem viděl, jak domy pevně stavěné prohořívají, zoufal jsem, že i můj barák co nevidět stane se obětí živle zuřícího. Hořelo dříví, zdi, železo i kamení, kde plamen nemohl stropem stavení, šlohal do oken, až si dráhu proklestil a i vnitřek strávití mohl. Vnitřek chrámu Páně zachován jest, ale kostelník s pomocníky záhy spojení větrové

trouby z kalkovny do varhan přerušil, přelal troubu a d'ouru dlažky, které na kruchtě z dlažby dobil, vyzdil. Zvony, naše krásné zvony hoří posud! Pracuje tam 20 lidí a vytahují kusy litiny z požáru pekelného. Kdo sobě povšimne, že u velké kašny lucerna jen i od kusa ohně ohořela, může sobě horoucnost plamenů poněkud představit. Známí z Velké Mezeříče přijeli sem ukazovati nám pohořelé papíry, mezi nimiž i účet s mým podpisem, želeli pád majetku mého. Však Bůh miloval služebníka svého a zachoval mne, ač mé obilní zásoby i letošní sklizuňk asi na 40 mír řepky na domě Kubičkovém oheň zničil, aniž jsem byl na zásobu tu pojištěn. Městská kancelář shořela i s registraturou i památnými pergameny, které se v železných truhlách nacházely, i ona Vám známá krásná, veliká mapa Království Českého na 24 arších z roku 1424 strávena jest, jen nepatrné maličkosti nerozumná ruka vynesla. Ve škole třída čtvrtá prohořela, avšak knihovna a přírodovna uchráněna jest. Děkanství v poschodí vyhořelo vesměs i s knihovnou, jen některé maličkosti uchránili. Pan děkan bytuje v sákristii a páni kaplani ve škole, v dolních třídách. Dům Vašeho švagra Činčery vyhořel jako 100 jiných na trochu prachu. Obecní rada chce jej a nebo Plíčků zakoupit pro školu, ale s tím se čeká na Vás, až přijedete. Služby Boží konají se u sv. Barbory, Špitálská kaple se upravuje. Ó Bože, jaký to rozdíl mezi včera a dnes. Včera bohatý měšťan, chudá sousedka, dnes natahují hladovou ruku o kousek chleba pro sebe a své dívky, který nám přibyslavští a jihlavští sousedé poslali, aby náš hlad dílem ukojili. Asekurace asi 150 tisíc nahradí, avšak co jest to proti asi milionu, o který naše město zchudlo. Oučastenství na našem neštěstí jest veliké, vozy potravy ze všech stran se nám dostává i obilí hojnost, jen žita asi 500 mír. Mezi chudé pohořelé rodiny vydává se denně 30 centů chleba mimo jiného vařiva. Řemeslníkům, jímž řemeslné nástroje shořely, dávalo se včera a dnes po 20 až 40 zlatých, aby opět svou živnost založiti mohli, neboť máme již asi 8 000 zl. peněz pohromadě. Kněžna Clam Gallasová poslala co občanka a paní polenská dnes 2 000 zl. pohořelým a slíbila se i o pokrytí kostela co nejdříve postarati. Více osob následkem ohně zemřelo již, mezi nimi Václav Pojmon, starý Uhrych, stará Kasalka, malířka, hlásná, jak Vám zde se zabila, sedlář Vinkler zabit kopím, stará Prombergová uhořela, že z ní jen škvarek zůstal, dobytek na děkanství, jalovice a sem tam více prasat uhořelo. Mnoho jest osob zaopatřených a očekávají hodinku poslední. Bože! Bože! Tvá zkouška jest přísná. V kostele, jak již řečeno neshořelo nic, neboť P. Ninger a kostelník Bergmann byli po celý oheň v kostele a uhasili hned, co tam dírami v klenbě a hořejšími okny napadalo, že tam nebezpečí velké bylo, když oheň z dolních podkroví okny skrz kostel proti sobě plápolal. Máti Vaše byla dnes u mne, jest churavá a sotva chodí, zachránila jen peřiny a něco šatů, sestře Vaší shořelo všecko. Nedivte se tomu, že Vaším lidem vše shořelo, považte domy jako lékárna a vedle v ráji, kde notář bydlel, vyhořelo v poschodí vše a lidé nic neuchránili, jen život a takové domy máte napořád i klenuté vyhořely a spadly. Městský

pivovar, kde se právě vařilo, shořel se všemi zásobami. Šlachta u Školského rybníka shořela i s kravou, kterou právě zabíjeli. Píce shořela tisíce centů, proto jest dobytek laciný a není kdo by ho koupil, není žádné pastvy tu a vše jest vyprahlé. Na školu chceme vypůjčit 20 tisíc od Zemského výboru na 20 let k splácení a tady myslíme vystavěti dům řádný, který by i budoucí potřebě vyhověl. Smutno všude, v městě ani nevíme kolik hodin jest. Dělníci přicházejí ze všech stran a židé, ti židé počátek každého neštěstí v Polné ještě přeplácejí dělníky a dělají drahotu. Zde jsme dostali od jara jen dva deště, 5. května a 18. června a ty jen asi 2 hodiny trvaly a tedy málo vody vydaly, od té doby nepršelo, vody všude málo, mlet se nemůže, ani na řekách nemelou. Až přijedete, popovídáme víc! S Bohem! Bůh Vás doprovodí, abychom se brzy shledali.

A. Pittner

Polná, 13. srpna 1863

Odpusťte, jest půl noci, dřímou utrmácením, ve dne musím po deputacích běhat, neb jest jich u mne nesčíslno.

Druhý dopis z roku 1864 byl odeslán rok a tři dny po velkém požáru:

Velebný pane! Drahý příteli!

Ač jsem Vám v mém listu posledním slíbil, budoucně Vám psáti, přec dnes zase jen málo a sice: Pracuje zde od loňska jeden starý tesař, kdesi u Budějovic domovem, ten se vyptal o ohni našeho města a sepsal píseň, kterou Vám přiloženě posílám a Vás žádám, abyste ji jak ve slohu i verších dle vašeho uznání opravil a mne zase brzo odeslal.

Míním ji dát do tisku a z výtěžku, který přece asi 40 zl. vynéstí může, umínil jsem dáti polovic vdově Turecké a polovic Vaší sestře. Tak buďte tak laskav a vyslyšte žádost mou a brzo mně to zase odešlete.

Před včírem, ve čtvrtek, o 4. hod. odpoledne vypukl zase neznámým způsobem oheň ve mlýně Podhorském, násilné pomoci však se podařilo udržeti živél tak v mezích, že jen mlýn s příslušnými staveními strávil, ano i tak zvané verky jsme zachránili. Chudák mlynář, na svá stará kolena – v loni šesti přátelům vystavěl – musel letos sám vyhořeti. Vyhořel tedy sedmkrát v roce jednom.

Vás pozdravuje Váš ctitel A. Pittner

Poznámka od P. Františka Pojmona na druhé straně dopisu:

Škoda vypočtena se zahrnutím kostela a jiných veřejných stavení na 420 000 zlatých. Náhrady od pojišťovacích ústavů vyplaceno 120 334 zl. 52 kr.

Města: Jihlava, Ném. Brod, Přibyslav, Chotěboř, Humpolec, Velké Meziříčí aj. zaslaly množství chleba, mouky a jiné potřeby. Po šest neděl pokračovalo se v rozdávání naturáliemi, při čemž řemeslníkům a živnostníkům poskytována podpora, aby si sjednati mohli náčiní a zásoby, pak nepojištěným majetníkům domů. Druhé podělování následovalo v měsíci březnu t.r. a třetí v červenci r.

1864. Na hotovosti sešlo se 50 271 zl. 12,5 kr. Veškerý příjem obnášel (totiž i s naturáliemi) 53 166 zl. 81 kr., vydání 50 594 zl. 1 kr. Zbývá 2 572 zl. 80 kr. a dva dukáty, kterýžto zbytek k dalšímu upotřebení vyhražen.

Za nové měchy k varhanám a za opravu varhan dáno 1 060 zl., z pokladny děkanství 485 zl., patronka dala z příjmů svých 575 zl. Přijaty byly dne 23. září 1869.

Obě písemné zprávy nám v některých detailech dotvářejí obraz té doby a zároveň nám umožňují připomenout si nesmírné utrpení polenských občanů, postižených touto obrovskou katastrofou. V minulém roce tomu bylo již 140 let.

Jaroslava Hajnová

„Jak nám zobák narost“

Loni v létě mě v novinách zaujala úvaha o našich nářečích od vedoucí dialektologického oddělení Akademie věd ČR Mileny Šipkové. Bylo to milé počtení a já jsem si při té četbě zavzpomínala na svoje dětství. Žila jsem skoro půl století v různých oblastech ČR a docela jsem se sžila se způsobem tamního vyjadřování.

Po svém návratu do rodné Polné jsem si uvědomovala některé odlišnosti v řeči obyvatel Vysočiny. Za mého dětství byly rozdíly patrnější, přesto se ještě i dnes objeví. S nástupem povinné školní docházky ve 20. století ovlivnily způsob řeči nejen noviny, knihy, ale i ostatní média, a tak mnoho výrazů upadlo v zapomenutí. Přibývají však výrazy nové. Řeč se stále vyvíjí, jak čas plyne a roste potřeba pojmenovat nové skutečnosti – třeba i se zřetelem na rozvoj společnosti, techniky, kultury...

Ale mě zajímalo nářečí a podřečí. Začala jsem se proto probírat literárním odkazem polenské rodačky Vlasty Pittnerové. Dalším zdrojem poučení byly „Rozpravy české akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění – nářečí českomoravské, podřečí polenské“ – zpracované Ignátem Hoškem v roce 1900. V této studii je uváděn stav řeči v době jejího sledování. S překvapením zjišťuji, že mnoho výrazů, jejich tvarů i změn přešlo i do přítomnosti. V neposlední řadě mi pomáhal i „Hlas z Kocimberka – neodvislý orgán přes všechny zástoje lidské vzdělanosti – ústřední list strany radikálně tumpachové“. To jsou informace uváděné v titulu tohoto časopisu, který vycházel nepravidelně začátkem 20. století při příležitosti různých slavností – např. Mrkvancové pouti. Zpracovávaný byl pořadatelem slavností za „řízení zodpovědné redaktorky Emerencie Škařoupkové“. Jak už z názvu časopisu vyplývá, byl plný humoru a legrace. No, uměli se ti naši předkové bavit!

Dříve bývaly rodiny vícečetné, měly daleko více dětí, než je tomu dnes. I když se narodily do chudoby, byly něžně jmenovány děťátkem, **děčkem**, **nynynkem**, nebo to bylo **brečňátko**. Ale nebyl čas se s dětmi **ciemat**. Mladé ženy často odjížděly za prací do měst, aby se ve službě uživily. Když se ale některé po čase vracely **nedej Bóže s outězkem** a dítě zůstalo nemanželské, byl to **příchodek** a podle

toho, kde žena sloužila, bylo to třeba **pražátko**, **brňátko** apod. Ovšem na vsi se o takovém dítěti říkalo, že je to **parchant** nebo **panchart** bez táty. A taková máma neměla snadný život, ani dítě. Pokřtěné děti byly **kmotrátka**.

Čas utíkal a zima se už loučila, přicházely první jarní svátky – Velikonoce. Na Květnou neděli, poslední před svátky, nosili lidi do kostela svazky rozkvetlých **kočiček**. Posvěcené panem **falářem** proutky zapichovali do polí nebo zastrkávali doma za svaté obrázky a věřili, že všude chrání proti škodám.

První jarní svátky vítala hlavně mužská část obyvatel. Malí, větší i dospělí **kluci** řezali u potoků proutí nejen na **píščalky**, ale i na **hodovačky**. Na Červené pondělí vyšupali děvčatům sukně, aby je prý celý rok **nešćipaly** blechy. Těm nezbylo, než se vykoupit **vajcaty** barvenými na žluto cibulovými slupkami, na zeleno jarním osením, na hnědo **cigorkovým lógre**m. Na pěkně zdobené kraslice šetřila děvčata dlouho před svátky vyfouknuté **vejdukmy**.

Poslední dubnový den – na **čarodenice** – se v polích rozhořelo mnoho ohňů a vzduchem létala hořící smolená košťata. Celé jaro se pilně pracovalo na polích – **silo** se, **sádělo**, pole se **omišovala** (oborávala), sušilo se seno. V tom jarním shonu měly svoje úkoly i děti. Matky se chlubily, co jejich **fakani** (nebo **fagani**, **haranti**, **hažarti**) zstanou práce. Louky **rozkvíty**, tráva volala po posekání, a tak chlapi vyšli do **louk s kosišťatama**, za **nima** šly ženy a nesly si přes rameno **hrabišťata**. A jak tráva zasychala, všechno omamně vonělo. Sušit pomáhaly větší děti, ty malé se staraly o drůbež a o **králíci**. Chodily na kopřivy, které se přidávaly nasekané do krmení kuřatům, **morušám** (morky – krůty), **bažinkám** (housatům) i káčatům. **Holoubjata** se také měla k světu, učila se létat. Pak na stromech kolem cest a polí dozrávaly **střešně**, hrách i další lákadla a mládež je chodila „sklízet“. Ovšem s rizikem, že je přistihne **hotař** (hutař), který nezbedy nejen **sepsuje** (vyhubuje), ale občas je přetáhne i holí. Účty se vyřizovaly na místě, aby nemuselo docházet k **vejčtům** (výčítkám).

V **lesi** zatím dozrávaly červené jahody, borůvky, **maleny** a později **bruslinky**. Bez povšimnutí nezůstávaly ani houby, kterými se zpestřoval domácí jídelníček. Houbová bramboračka, houbová omáčka, smaženice s vejci – to byly lahůdky! Hodně hub se sušilo, aby bylo něco na **zejmu**. A při výpravách do lesa se potkávala velká **brablenišťe** s červenými nebo černými **brablenci**. A taky rosou ozdobené **pabučiny**, odkud při jejím protržení prechal **pabouk** (nebo **babouk**).

V jídelníčku se objevovala jednoduchá levná jídla, třeba **jabka na šup** (brambory – **bandory**, **zemáky**, **zemský jabka**) na loupáčku, k tomu třeba mléko nebo podmáslí, v lepším případě byla k večeři **smažejna** z vajec, taky se jedly **trpálky** (škubánky nebo taky **šusterky**, **šlejšky**), nudle na sladko s **makem** nebo prachandou, nebo na slano se **zélím**. Někdo si **pošmicnul** (pochutna nebo **pošmáknul**) na **kafatech** se silným smetanovým **škrabánem** (**škráb**, **škrábek**, **voťápek**), jinému se **šiklo**, když tam nebyl. Prý to **ňák** nemůže **jest**. **Škaroupyky** (skořápky nebo **škařoupyky**) od **vajca** se střádaly pro drůbež, která by se ráda **všoulala** do sině domu, kdyby nebylo u vchodu **bedlení**.

Když se začalo stmívat, přišly děti **dom**, matka vzala **špičky** na podpal – ty připravovaly větší děti, **škrkla** sirkou a rozdělala oheň v kamnech. Dolila vodu do

kamnovce, aby byla teplá na mytí **zašmudlovaných** dětí. Tu nabírala do **lavóra** větší **žbiračkou** a vydrhla děti, aby jí pak nebylo **haňba**, kdyby nebyly v pořádku. Ty se musely **zezout** a **zslíknout**, a pak čekaly, jestli si budou **mocť** číst (některé to přece jen uměly), až se **rožne** světlo. Mezitím si krátily chvíli vyprávěním, jak si hrály na **skovku** u **Novákova**, jak se proběhly **v lesí**, jak se na ně zlobili **Ko-peckovi**, protože křičely, a jak se jich zastali **Veselovi**. V pozdním létě se chluby, kolik **cikánek** (malých hrušek) přinesly na sušení, aby byla **pracharanda**.

A tak by **kalabisovaly** (**klábosily**) ještě dlouho, kdyby je únava nezdolala. Ponočný **hukal** každou hodinu, ale děti spaly jako dudci a nic neslyšely.

Když se v hospodářství dobře dařilo, chovali **kravy**, někde **volka**, ti bohatší i **koňa**, krmili **ušipance** (vepře), kozu, **drúbeř** a **králíci**. Po dosušení sena **zapřih-nul** hospodář koně, **kravy** nebo **volky** (podle toho, co měl ve stáji) do žebříňáku a jelo se nakládat. Často měli **všici kalup**, když se mračilo a vypadalo to, že začne **chlejštat**. To se **tumlovali šickni**, **kór dyš už zařmělo**. Na naložený vůz se nahoru na řůru přivázal **pouzník** (pavéza), kterým se seno přitáhlo, aby nepadalo z vozu a o závod se s úrodou **spíchalo** pod střechu.

Hned po senách se začaly sklízet rané **zemáky**. Po vybrání děti z pole ještě do-sbíraly to, co se nepodařilo vybrat při hlavní sklizni. A do toho dozrávalo obilí a nastaly žně. To chodili chlapi na pole s **kosišťaty**, které nosili na rameni a **posí-kovali** (sekali) obilí. Za **nima** šly **ženský**, který si nosily **hráble**. **Posíknuté** obilí se vázalo **pobříslama**, které si ženy připravovaly ze slámy. Co se za den **posíklo**, muselo se postavit do **panáků**, aby obilí nezplesnivělo. S tím pomáhaly i děti a nakonec sbíraly na polích i klásky. I kdyby jich byl jen **drtek**, na poli nezůstaly.

Druhá neděle v září byla vlastně předělem mezi létem a podzimem. To se slaví Mrkvancové **pout**. Často býval na **rynku** (náměstí) vedle kolotočů, houpaček a střelnic taky **circus**, třeba i se zvířincem. Venkovský lid chodíval do kostela na první ranní, aby hospodyně stihly pro své hosty připravit **ouctu**. Ti, co nemohli do Polné, čekali, že jim někdo přinese **poutu**, aby jim to nebylo líto. Všude se vyvářelo, na **kutchanech** vonělo **vepřovo**, někde husa nebo kachna. (I když se tahle drůbež krmila až na martinské posvícení.) Na stole o **poutu** stály **strejšitý** mísy (naplněné po okraj) s kouřícíma **knedlama** a **zélím**. To se strážníci **pleše napuco-vali** (do syta najedli), a pak **odpůldne** jen tak smlsli mrkvanec s **kafaty**. Komu bylo po tom jídle těžko, ten **zvrznu**l do sebe „panáka“ (najednou vypil), aby **ry-chlejšác** vytrávil.

A pak podzim přinesl podzimní práce se sklizní **bandor**, řepy a jejich krechto-vání, přípravu **seťového** pole (k setí) s **pospíchačkou** (náradí, kterým se pole zaorává několika radličkami najednou). Pak se pole znovu **omišovaly** a už se mu-selo myslet na **zejmu**.

Děti se nemohly během roku často věnovat hrám. Víc času měly snad jen na podzim, když se už spásala poslední tráva venku a ony hlídaly dobytek vyhnaný na pastvu. To už bylo sychravo, mlhy, vítr nepříjemně vlezavě foukal, a tak si děti z lesa nosily chvojí, suché větvičky – **chrastí**, na polích sebraly suchou bram-borovou nať, občas našly ještě pár **erteplí** a udělaly si **vohár**. U něj se ohřívaly, **kalabosily** a vyprávěly strašidelné historky o hejkalovi z Blažkova, nebo jak se

přide čarodenici na stopu, jak se chrání dobytek **vod vočarování**. Přitom se pekly v popelu **voháru** brambory, na prutu opékal třeba kousek chleba nebo **stromský japko**. Když rostly poblíž **kadlátky** (švestky) nebo jabka pak si nasbíraly trochu **ouvoce**. Před dušičkami se **v lesi** připravoval **chvůj** (chvojí) na obložení hrobů na zimu.

A potom si chlapi vzali **šráky** (pily) a sekery a šli **pokátět** soušky v **lesi**. Někdo si **spachtoval** kousek pozemku, kde si chtěl **vysádnět** pár stromků. Musel pro ně vykopat **hlboký d'amy**.

Když zamrzly hladiny **rymiků**, kde se chovaly ryby, dělaly se pro ně do ledu **prohloubky**, aby měly dost kyslíku. A taky se zde často nabírala voda k napájení dobytka. Jenže pak se muselo **vartovat**, aby některé dítko nespadlo do vody.

Jak napadlo dost sněhu **zapříhli** potah do **vampolí** (silné sáně na těžké náklady) a svázeli dřevo z lesa na topení na **zejmu**. Při takové práci v chladu i sněhu nosili **muský holštýblata** (halb-stiefel – silné holinky do půli lýtek) z hovězíny.

Děti dováděly na sněhu a ledu a pak doma stříbřily ořechy, lepily papírové barevné řetězy na stromek. Vánoční stromek se velice obezřele, aby se to hajný nedozvěděl, nosil přímo z lesa. Na stromek se také věšela červená panenská **japka** a na Vysočině také pastelově barevné arabesky z **bruscukru**, které vyráběl jeden ze škrobářenských závodů firmy Amylon v Ronově nad Sázavou.

Tam, kde se chovali **ušípanci**, nastával čas zabíjaček. To se potom linula vůně široko daleko, škvařilo se sádlo, dělaly se **itrnice**, jelita, **presbuřty** a **sulcy**. Část masa se nakládala na uzení do láku. Někde se peklo i **cukrovo**, vánočky a dělal se všude velký úklid.

Bylo toho ke konci roku dost a myslím si, že stejně jako dnešní hospodyně byly i tenkrát rády, že už je to za **nima**.

Ve svém povídání jsem se snažila použít co nejvíce výrazů a jejich tvarů, typických pro polenské podřečí. A přesto se dostalo jen na zlomek. Je mnoho výrazů, které se dnes už vůbec nepoužívají. Když se zeptáte mladších generací, nevědí vůbec o co jde. Mezi takové výrazy lze zařadit slova jako **ruchtarce** (kopretiny), **nezabudky** (pomněnky), **škrabán** (škraloup), **vejdumek**, **vampole** (sáně), **oubušek** (klacek) atdp. Naproti tomu se zachovaly výrazy **chlejstat**, **sruntiti**, **nejčky**, **zasejc** nebo **zasejka**, **vohár**, **falář**, **spachtoval**, **cukrovo**, **vepřovo**... Lidé přicházejí **zezdálk**“, **zezouvají** se a **zeslikají**, **stúnou**, **rejdujou**, když se to **šikne** atd. O někom říkají, že přišel **spíš** a nebo **dlouho** (dřív nebo pozdě). Nepřesně jdoucí hodiny jdou **pozadu** nebo **napřed**. Zajímavě vyslovují i slova, kde některé samohlásky krátí – ve slovech: **žaba**, **tata**, **babovka**, **mak**, **lekárna**, **krava**, nebo naopak prodlužují: **bábička**, **póle**, **zéli**, **ráhno**, **dvěře**... Občas vynechávají souhlásky na začátku slova: **řebík**, **řeben**, **trapec**, **žber**, **žbán**, **kanička**... Někdy spojí dvě slova: **pocem!**, **bárci** (ba arcí), **ájci** (ať si) nebo vynechají souhlásku uprostřed slova: **zařmělo**... Občas změní i souhlásku na začátku slova: **kolera** (cholera), **schoř** (tchoř)... Mění se i koncovky, např. jdu k **Novák**om, šel jsem kolem **Novák**ova... Traduje se také z okolí Polné věta: „**Přišel dom, zezul boty, zeslik kabát a čepicu, sedl na lavicu, do ruky vzal žlicu a jedl kašu z hrnca**“.

Do dneška se udrželo v řeči užívání germanizmů jako dědictví po blízkém sousedství německých enkláv. Často slyšíme slova **šuple** (nebo **šufle**), **almara**, **jarmark** (nebo **jarmak**), **sesle**, **štokrdle**, **štamprle** (nebo **štamprdle**), **šnuptychl**, **lajntuch**, **bác-hamr** (kladivo), **vartoval**, **lochna** (otvor), **lajna** (čára), **glajcha**, **knajp** (šídlo), **rašple** (pilník na dřevo) a mnoho dalších... Výrazy **krot** (z něm. gerade – právě) a **kór** (něm. gar – velice, úplně) se občas vyskytnou v řeči starší generace, mladí už je možná ani neznají. Také výraz „**mentem** nic“ (vůbec nic) je možné ještě občas zaslechnout.

Poukazem na germanizmy končím svoje nahlédnutí do historie polenského nářečí a podřečí. Jsem si vědoma, že toto téma nelze zpracovat vyčerpávajícím způsobem. Je velmi obsáhlé a trpělivost čtenářů není neomezená.

Ještě mě napadlo slovo **kvíčerou** (k večeru), které je též uváděno mezi slovy se změnami samohlásek uprostřed slova. Tento výraz jsem slyšela i v Polici nad Metují, kde zvou sousedy na besedu slovy: „**Přítte pobejt kvíčerou**“. Dodnes se Polici říká „Kvíčerov“ a obyvatelům městečka „kvíčeráci“.

Mně nezbyvá, než si přát, aby čtenáři nelitovali času věnovanému tomuto zběžnému seznámení s naším horáckým nářečím, které se už, bohužel, pomalu vytrácí.

Když se pan Hošek při studiu ptal jednoho starého výměnkáře, proč pro stejnou věc nebo děj volí různé výrazy, přišla odpověď: „Povídám to tak, jak mi to z huby vypadne.“ Možná, že i takto vznikají nářečí a podřečí.

Literatura: Ignát Hošek, *Nářečí českomoravské, podřečí polenské*, Praha 1900
Vlasta Pittnerová, literární odkaz

*****

Milan Šup

Panský pivovar

V pojednáních o historii polenského pivovarnictví na stránkách POLENSKA se autoři příspěvků zaměřili především na Měšt'anský pivovar v Polné. O bývalém panském či také Kateřinovském pivovaru se zmínili jen okrajově. Pokusme se to z dostupných, i když poměrně skromných, pramenů napravit.

Vaření piva bylo v celé jeho historii ekonomicky zajímavé. V současnosti o tom svědčí, při probíhajícím procesu privatizace, mimořádný zájem zahraničního kapitálu o české pivovary. České pivovarnictví, za jehož počátek je považován rok 1082, má tedy dlouholetou tradici. Města již při svém vzniku dostávala mezi řadou jiných privilegií i právo várečné. Později se toto právo stalo předmětem těžkých bojů o právo vařit pivo, jež sváděla města se šlechtou. Neshody přetrvávaly až do konce 15. století. Ukončeny byly až v roce 1517 uzavřením tzv. Smlouvy svatováclavské, jíž Ludvík Jagellonský (český král v letech 1516-1526) stanovil, že šlechtici mají na

dobu šesti let právo vařit pivo pro vlastní potřebu, ale nesmějí tento oblíbený mok přivážet do města. Výsada vařit pivo na šlechtických usedlostech byla pak bez právních úprav prodloužena natrvalo.

Bylo tomu tak i v Polné a spory o vaření piva se nevyhnuly ani měšťanům v tehdejší panství Polná-Přibyslav. Varní právo získala Polná v roce 1442 listinou od Hynka Ptáčka z Pirkštejna, tehdejšího majitele panství. Město provozovalo vaření piva do roku 1834. Od tohoto roku převzali vaření piva várečníci (vářečané) – majitelé domů s právem várečným, kterých bylo vždy málo přes stovku. Měšťané měli na tehdejší panství své pivovary v Polné a Přibyslavi, panství vlastnilo pivovary v Polné a Borové. Oba starobylé pivovary se v minulosti významnou měrou podílely na výnosech velkostatku Polná-Přibyslav, jehož byly součástí.

Řešení vztahů mezi pivem městským a panským se vine jak červená nit polenskou historií. Na prosbu polenského pána Jana Bočka z Kunštátu a na Polné potvrdil v roce 1493 král Vladislav Jagellonský Polenským tak zvané právo mílové. Na míli od města (což bylo v okruhu přibližně sedm a půl kilometrů) neměl nikdo další právo vařit pivo. Podobné privilegium dostalo na základě Bočkovy přímluvy od krále i město Přibyslav.

Pro potřeby panství se pivo původně vařilo přímo na polenském hradě. Pivovar byl údajně v místech, kde je na dnešním zámku umístěna Základní umělecká škola. Snahou panství vždy bylo prodávat panské pivo i ve městě. Hertvík Žejdlíc v roce 1598 potvrdil Polné městská privilegia, přidal právo vaření bílého a ječného piva a jejich šenkování, ovšem za stálý plat sto kop českých grošů ročně. Současně si však vymínil, aby v obecní kuchyni, jedné krčmě na Žabokrtech a ve dvou krčmách na Zápeklí odebírali jen pivo ze zámeckého pivovaru. Pivovar již v 16. století tedy na hradě existoval. Expanze panského piva do města si našla cestu i v roce 1617, když „vetřelo“ se panské pivo i do města, kdy „... vzat jest jeden dům po zrádci Abrahamu Pehmovi pokutou v ruce pána Žejdlíce ze Šenfeldu a nazván „Panským domem“ (dnes čp. 30). Tímto aktem se vrchnost stala majitelem domu s právem várečným a zřídila ve městě vlastní šenkovnu. Panské pivo se zde čepovalo ještě na počátku minulého století k malé radosti měšťanského pivovaru. Ditrichštejnové po příchodu do Polné (1623) nařídili ozdobit štít hospody svým znakem. Jejich dva vinařské nože shlížejí na kolemjdoucí z domu na Husově náměstí dodnes. Hostinec v domě, později zvaném „U Kubíčků“, ale také „U Českého lva“ nebo jen „U Lva“ se udržel až do roku 1950.

Vraťme se k zámeckému pivovaru. O úrovni tehdejší výroby piva vypovídá zařízení pivovaru a sladovny na hradě podle soupisu inventáře z roku 1622. Polenské panství jako konfiskát získal v té době pod cenou za 150

tisíc zlatých kardinál František Ditrichštejn na základě tržní smlouvy z roku 1623. Ve strojopisném pojednání „Inventář polenského hradu 1622“ od V. Zdejšího (pseudonym MUDr. Karla Tureckého) je v „Poznamenání svrškův, nábytkův, které při panství polenském jak v zámku Polné, tak i při dvorích k domácí potřebě zanechaly 1622“ mimo jiné uveden inventář:

ve sladovně: 2 korve, 2 lopaty; v pivovare: 1 pánev měděná, 1 štychl, 4 kádě velké, 9 kádíček, 1 firseid, 60 sudů na pivo, 24 pytlů, 4 kořeníky

Výše uvedený dokument se nalézal v knížecím archivu ditrichštejském v Mikulově. Obtížně by si dnes s takovým inventářem sládci z pivovarů, řízených počtači, poradili, když ani nevíme, co to byl štychl a firseid.

Pobělohorský majitel panství kardinál z Ditrichštejna jako vrcholný rekatolizátor nejen potlačoval jinověrce, ale v roce 1626 radikálně zasáhl i do polenských privilegií včetně práva vařit pivo. Měšťané si právo várečné sice podrželi, ovšem s omezením, že jejich pivo nebude levnější než panské a ročně složí ve dvou splátkách – na sv. Jíří a na sv. Václava – do pokladny panství 200 kop grošů. Dále pak určoval měšťanům počet várek i počet sudů. To se měšťanům nelíbilo a již v roce 1657 využili návštěvy majitele panství Ferdinanda Ditrichštejna a žádali, aby se zřekl šenku v „Panském domě“ i várečného práva na domě. To kníže odmítl, ale dal se přesvědčit špatným stavem městského hospodářství a slevil na pivním tácu ze dvou set na sto zlatých ročně. Panské pivo i nadále konkurovalo městskému a vrchnostenský úředníci zakazovali poddaným pít pivo městské. Měšťané zase na oplátku zakazovali špitálnímu poddaným ve vsích Janovice a Skryšov pít pivo panské. Lepší vybavenost městského pivovaru nutila panství, aby konkurovalo mílovému právu a získalo venkovský odběr svých poddaných na sebe právem vrchnosti. Chudáci pivaři, neměli to nikdy v historii při volbě piva snadné. Nic nového pod sluncem. Nemají to snadné do jisté míry ani dnes při tvrdém boji o hostince sváděné mezi velkými a malými pivovary.

Zpět k panskému pivovaru. Za dalšího majitele polenského panství Waltera Xavera Františka Ditrichštejna byl panský pivovar na zámku zrušen a v letech 1710 až 1713 vybudován nový u Lázeňského rybníka v těsném sousedství zámku. Na nedávno obnoveném západním štítu původní pivovarské budovy, zdobeném kamennými chmelovými šiškami, je umístěn znak knížat z Ditrichštejna s textem: *Domine Valtero s.r.i. Princitem Ditrichstein A. MDCCXI, A. E. Dificamest.* Výstavba nového pivovaru byla v tomto období výhodná již proto, že v této době probíhala výstavba děkanského kostela. Ve městě působili četní a také žizniví umělci, řemeslníci, na stavbu kostela denně přijížděli formani s materiálem. Pro pivovar to

byly zlaté časy. Vaření piva bylo pro panství nejen výnosné, ale při tehdejší způsobu vaření piva i nebezpečné. Zasluhou pivovaru zámek dvakrát vyhořel. Poprvé to bylo v roce 1744, když chytil celý zámek. Shořel nejen pivovar, ale i špýchar a zámecká věž. O padesát let později, 10. května 1794, vyšlehl před polednem opět z pivovaru oheň. Zničil zámek i přiléhající budovy. Požár, který vznikl neopatností pivovarské chasy, trval po dva dny. Zámek, na rozdíl od pivovaru, nebyl již v původním rozsahu obnoven. Polná utrpěla později značnou ztrátu i tím, že centrem panství se od roku 1810 stala Příbyslav.

Panské pivovary v Polné a Borové, jak bylo již výše naznačeno, se významně podílely na důchodech panství. V roce 1636 činil výnos z obou pivovarů podle údajů správy polenského panství 2100 zlatých, zatímco za železo to bylo 1000 zlatých, ze mlýnů 515, za dříví z lesů 200 a z hamrů 110 zlatých. Také v dalších letech se majitelům panství pivovary rentovaly. Svědčí o tom jejich podíl na celkových příjmech panství v roce 1637 – 26,2 %, 1700 – 34,6 %, 1775 – 34,5 % a v roce 1800 – 31,5 %.

K zásadním změnám v hospodaření panství došlo v 19. století, kdy panství přestává hospodařit ve vlastní režii a pozemky, lesy, rybníky i pivovary pronajímá. Výše nájemného z pivovarů činila v roce 1845 podle údajů důchodní hlavní knihy 2,09 %, u pozemků to bylo 10,1 % a u lesů 6,15 % příjmů.

Pivem z obou panských pivovarů byly zásobeny hostince v celém panství. Značný význam pak měly hostince vrchnostenské. V polenském „Panském domě“ byl provozován již v roce 1692 šenk tak výborně, že se zde vytočilo až 400 věder piva (české vědro je 56,589 l). Podle zámeckého hejtmána Adama Maršáka to představovalo větší výnos, než panství přinášel celý statek Fridnava. V roce 1782 měla vrchnost právo šenkovat své pivo v „Panském domě“, v hostinci za Peklem a v židovském městě. V ostatních polenských hospodách se prodávalo pivo městské. To zase vadilo panskému vrchnímu Ondřeji Hitschmannovi, který si stěžoval, že vrchnost za daného stavu přichází o sedm až osm tisíc zlatých ročně. Dodejme, že tento vrchní (polenský vlastivědný badatel Břetislav Rérych ho nazval osvícenským hejtmánem polenským na zámku) spolu s primátorem města Josefem Justem „z vlastního měšce“ ze staré druhé školní třídy na Kaplance postavili a vypravili městu v roce 1783 hlavní školu s pěti třídami. V posledních třídách se však učilo německy. Pokud šlo o panské pivo a výuku německého jazyka, platilo i pro panského vrchního „čí chleba jíš, toho píseň zpívej“.

Nahlédněme ještě do historie surovin nezbytných pro vaření piva. Nemalý význam pro kvalitu piva má voda používaná při jeho výrobě. V době,

kdy byl pivovar ještě umístěn na polenském hradě, čerpal vodu ze studně na hradním nádvoří. Majitel panství Ferdinand Ditrichštejn dal v roce 1693 zavést na hrad vodovod z lesa Březiny. Kašna s tímto letopočtem a znakem Ditrichštejnů sloužila obyvatelům zámku ještě v minulém století a po její obnově dominuje zámeckému nádvoří dodnes. Na rozdíl od panského pivovaru, který měl od 17. století vlastní vodovod, trpěl městský pivovar po celou dobu své historie nedostatkem vody. Problém byl vyřešen až v roce 1927 po sloučení obou pivovarů. Kvalita vody přiváděné z jamenských lesů výrazně přispěla k chuti polenského piva.

Základní surovinou pro výrobu piva je ječmen a z ječmene vyráběný slad. Špatné pozemky polenského panství nebyly v minulosti vhodné pro pěstování obilí včetně ječmene. Obilí se do panských pivovarů přiváželo z jiných ditrichštejnských panství a bylo kupováno i jinde. Vlastní výrobu sladu si již prováděl pivovar, původně na hradě a později ve vlastní sladovně u Lázeňského rybníka. Zde výroba sladu krátce přežila i vaření piva. Slad se zde po sloučení pivovarů vyráběl ještě ve třicátých letech minulého století. Nu, a co by to bylo za „chmelovinu“, kdyby pivo nebylo ochuceno chmelem. V roce 1747 byly v prostoru „Pastviště“ a ještě na dalších dvou místech v okolí města založeny rozsáhlejší panské chmelnice. Obdělávání chmelnic na 100 korcích půdy (cca 14 ha) bylo přiděleno robotou obci Sirákov. Dnes je na tzv. „Pastvišti“, zvaném též „Paťko“ zahrádkářská kolonie a několik rodinných domků (dnes Alej svobody). Po třiceti letech existence byly v roce 1777 chmelnice zrušeny, panství se již nevyplácely. Konkurence českého chmele byla značná a prodávaný chmel byl podstatně kvalitnější než ten vypěstovaný v Polné.

S panským pivovarem jsou neodmyslitelně spojena i jména některých sládků, mnohdy i jako nájemců pivovaru. Polenský vlastivědný badatel Břetislav Rérych je zmiňuje i jako významné zpěváky na literátském chóru hlavního kostela. V roce 1684 zde zpíval panský sládek Tomáš Veselý, v roce 1741 to byl zase sládek Šimon Šulc. Sládek Raupach měl v pivovare i výčep piva. O tom, že sládci byli zámožnými občany svědčí, že panský sládek Tomáš Křenek dal v roce 1683 postavit hlavní oltář do kostela sv. Kateřiny a také opravit její obraz v kostele. Někdy byl nájemce panského pivovaru současně i nájemcem pivovaru městského. A byly časy sporů. V roce 1824 stanovil městský sládek nižší cenu piva – 8 krejcarů za máz – a panský nájemce žaloval u vrchnosti, „...že jinak, než za 9 kr. nemůže se zdravé pivo postavit a ruší se tím privileje, kde se měšťanům prikazuje držeti v pivě ceny jako v panském“. Sporů tohoto druhu, jak uvádí Břetislav Rérych v publikaci *Právovárečné měšťanstvo v Polné*, bylo mnoho a ve své podstatě pokračovaly až do sloučení obou pivovarů. Byla však i období,

kdy si pivovary vzájemně vypomáhaly. Když z měšťanského pivovaru odešel v roce 1869 sládek Chvalovský, zastoupil ho na místě sládka podstarší z panského pivovaru František Hrabal a v této funkci setrval u várečanů sedm let.

Spory o hostince vedly ke snahám řešit vzniklé tahanice sloučením obou pivovarů. V roce 1770 zámecký vrchní hejtman využil pro město nepříznivé hospodářské situace po sedmileté válce a navrhoval, aby město vaření piva pronajalo na 12 let panství. Mnoho várečanů bylo tehdy ochotných na návrh přistoupit. Někteří si však včas uvědomili, že by to znamenalo konec jejich pivovaru. Lišácký návrh panskému vrchnímu nakonec neprošel. Další jednání o spojení pivovarů probíhala také v roce 1912. K fúzi obou subjektů však nedošlo, nebyla splněna podmínka souhlasu každého várečana. Ke sloučení pivovarů došlo až v roce 1927.

V panském pivovaru přetrvávala řemeslná výroba piva a sladu. Ze strany panství, v období, kdy již neprovozovala pivovary ve vlastní režii a pivovary byly pronajímány sládkům, nebyl zájem investovat do jeho modernizace. Počátkem 20. století zaměstnával panský pivovar (v publikacích uváděný již jako Kateřinovský) deset pracovníků. V období před první světovou válkou se ještě v roce 1912 uvařilo 6011 hl piva. V poválečném období již takového objemu výroby nebylo nikdy dosaženo. V roce 1924 to bylo 2830 hl, 1925 – 3108 hl, 1926 – 4086 hl a v roce 1927 – 3512 hl piva.

Zakládáním strojních pivovarů od poloviny 19. století končila v českých zemích řemeslná výroba sladu a piva a vznikalo pivovarství jako průmyslové odvětví. Tento vývoj, na rozdíl od panství, pochopili právováreční měšťané. Když při velkém požáru města v roce 1863 podlehl ohni i jejich pivovar, vybudovali si již v následujícím roce pivovar nový, který postupně zmodernizovali a hrdě ho nazvali parostrojním pivovarem.

Počátkem 20. století si polenští milovníci pěnivého moku mohli ještě vybrat mezi pivem panským a pivem městským. Nebylo k tomu již zapotřebí jisté odvahy jako v minulosti a záleželo jen na chuti konzumenta. Nebylo již poddaných, vliv vrchnosti upadal a po vzniku samostatného státu v roce 1918 odešel, i díky T. G. Masarykovi, do nenávratna.

Pro úplnost připomeňme ještě hostince s pivem panským z počátku minulého století. Byly to hostince „U Raka“, „U Pittnerů“, „U Českého lva“, „U Bartáků“, „U Motyčků“, „U Zeleného stromu“ a na Zápeklí jedna z nejstarších polenských hospod, od roku 1654 „Nová knížecí hospoda“, později zvaná „U Konička“. Kromě hostince „U Bartáků“ již dnes žádná z těchto hospod neexistuje. Není již ani panský pivovar.

Starobylé panské pivovary – polenský a borovský – byly ve vlastnictví pobělohorské ditrichštejské šlechty téměř 300 let. V roce 1864 koupilo

panství i pivovar v Pohledu, který však byl již od roku 1879 mimo provoz. Pivovar v Borové koupil v roce 1906 dosavadní nájemce Václav Dvořák, později byl majitelem V. Havelka a sládkem A. Milota. V roce 1922 se zde uvařilo 3000 hl piva a v posledním roce před ukončením výroby (1923) to bylo již pouhých 780 hl. Ve stejném roce končí výroba i v městském pivovaru v Příbyslavi, založeném roku 1607. Posledních 360 hl piva zde bylo uvařeno v roce 1923.

O polenský pivovar přišel panský velkostatek Polná-Příbyslav-Pohled v první pozemkové reformě v letech 1918 a 1919. V roce 1920 koupil objekty sládek panského pivovaru a později nájemce Jindřich Volenec. V roce 1927 na doporučení Ochranného svazu pivovarů prodal Jindřich Volenec pivovar z důvodů stagnace za 500 tisíc korun Právovárečnému měšťanstvu v Polné. V objektu, kde se vařilo pivo více než dvě století jeho výroba rokem 1927 končí. Várečané tentokrát nad panským pivovarem zvítězili. Bohužel, jen na krátkých dvacet let, když výroba piva v jejich, v té době již znárodněném pivovaru, byla v roce 1950 trvale zastavena.

Měšťanský pivovar využíval v panském pivovaru po určitou dobu ještě sladovnu. Byla zde humna, kde se namáčel a klíčil ječmen, hvozď, kde byl slad hvozďen. Existenci sladovny dodnes připomíná na budově umístěný „klobouk pana starého“, jak se slangově nazýval speciální nástavec na komíně hvozdu, umožňující jeho dobrý tah a zabraňující, aby do sladu na horní lísce přšelo nebo padal sníh. Výroba sladu pouze pro vlastní potřebu měšťanského pivovaru se várečanům nerentovala a ve třicátých letech byla tedy zrušena. Objekt pivovaru a sladovnu koupil pro výrobu nábytku Karel Müller, špýchar Karel Pařík, část budovy koupil pro obrábění dřeva František Kaplan. Po znárodnění využíval budovy od roku 1950 OPP Polná, od roku 1960 OPP Jihlava opět pro výrobu nábytku. V letech 1989 až 1992 probíhala restituce mezi Okresním průmyslovým podnikem a Ing. Karlem Müllerem. Majitelé firmy TEAK, spol. s r. o. – Miloš Honsl a Josef Kodras – odkoupili v roce 1992 část objektu od Ing. Müllera a zachovali zde výrobu nábytku. V roce 1999 byla firmou odkoupena zbývající část objektu. V následujícím roce byla zahájena rekonstrukce, která probíhá pod dozorem Úřadu památkové péče. Budova původního pivovaru s barokním štítem je památkovým objektem.

Použitá literatura:

- Bohuslav Hladík, *Historický kalendář města Polné*, Polná 1969
Kolektiv autorů, *Polná 1242 – 1992*, Polná 1992
Břetislav Rérych, *Právovárečné měšťanstvo v Polné*, Polná 1930
Kolektiv autorů, *500 let privilegia Voktorina z Kunštátu městu Polné*, Polná 1979
G. Basařová – I. Hlaváček, *České pivo*, Praha 1998
Václav Zdejší, *Inventář polenského hradu 1622*, rukopis
Milan Šup, *O polenských pivovarech*, Polensko č. 4/1998

Zrušení roboty na Polensku

Přehled poddaných obcí Nížkov a Špinov z ditrichštejnského panství Polná-Přibyslav, jejichž povinnosti byly odepsány bez náhrady.

Nížkov.

František Bělohorský – čp. 1, Mikuláš a Anežka Havlíčkovi – čp. 5, Martin Černý – čp. 7, Josef a Marie Veselých – čp. 14, Jan a Rozálie Jeřábkovi – čp. 15, Jan a Marie Šorfovi – čp. 20, Josef a Terezie Dvořákovi – čp. 26, František a Kateřina Mokrych – čp. 30, Jan Pelikán – čp. 33, Josefa Holcmanová – čp. 38, Matěj a Veronika Grodlovi – čp. 43, Vincenc a Marie Kubovi – čp. 44, Václav Mokry – čp. 45, obec Nížkov – čp. 46, Jan a Anna Neubauerovi – čp. 47, Jan Havlíček – čp. 49, Mikoláš a Františka Laštovičkovi – čp. 52, František a Marie Sobotkovi – čp. 55, Josef Havlíček – čp. 56, František a Marie Cyplovi – čp. 58, Jan a Marie Frühbauerovi – čp. 59, Vincenc a Rozálie Kubovi – čp. 60, Josef a Františka Jeřábkovi – čp. 62, Mikoláš a Kateřina Mokrych – čp. 63, František a Apolena Jeřábkovi – čp. 64, Tomáš Pruknař – čp. 65, Jan Činčera – čp. 67, Josefa Pokorná – čp. 68, Jan Pruknař – čp. 69.

Povinným z Nížkova bylo bez náhrady odepsáno 377 dnů pěší roboty ročně (čp. 20 – 26 dnů, čp. 46 bez povinností, ostatní 13 dnů). Rovněž byl odepsán bez náhrady úrok z přediva 3 zl. 12 kr. vid. č. (čp. 46, 47, 67, 68 a 69 bez povinnosti, ostatní po 8 kr.) a úrok z domku 3 zl. 59 kr. vid. č. (čp. 20 – 39 kr., čp. 46 – 2 zl. 20 kr., čp. 56 a 59 po 30 kr.).

Pozn.: Vyvázání roboty s náhradou je uvedeno v Polensku č. 2/2001.

Od německo-brodské komise pro vyvazení gruntů. V Přibyslavi 16. 11. 1850.

Špinov.

František a Marie Šorfovi – čp. 2, Josef a Marie Růžičkovi – čp. 5, Václav a Kateřina Smejkalovi – čp. 6, Jan a Anežka Jarošovi – čp. 7, František a Marie Pojmannovi – čp. 12, Matěj a Anna Vlčkovi – čp. 13.

Všichni povinní Špinova měli povinnost vůči panství odpracovat po 13 dnech pěší roboty ročně v celkovém počtu 78 dnů, a ta byla odepsána bez náhrady. Povinnost úroku z přediva a z domku ve Špinově nebyla.

Pozn.: Vyvázání roboty s náhradou je uvedeno v Polensku č. 2/2001.

Pokračování příště: obce Poděšín a Sirákov.

Antifonář Bernarda Czebranského ze Zhoře (Muzeum Vysočiny)

Antifonář Bernarda Czebranského ze Zhoře, titulní strana (Muzeum Vysočiny)

